

»In Maks ne laže!« je s poudarkom odvrnila deklica.

»Pa bo še študiral!«

»Ga pa počakam!«

»Taka, kakor si!«

»Kakšna?« je z grozo vprašala Rezika.

»Kakšna?« je ponovila za njo teta z zasmehom. »Kaj si mislila, kaj si mislila, te vprašam, deklina prismuknjena? In pod to streho? Ali veš, pod kakšno streho?«

»Gospa, gospa,« je začela, kot bi se ji bilo odprlo nekaj novega, še nepoznanega. Njen glas je zvenel ubito in vdano, kakor da v nji ni več življenja. »Če je tako, ne morem več pomagati...«

»Še to povej, deklina, kakor pod prisego povej, ali je res Maks ali ni kdo drugi?«

Ves pogovor je bil zame čudna skrivnost, še bolj neumljivo mi je pa bilo obnašanje Rezikino, ki je na to zadnje vprašanje kriknila, kot bi jo bil kdo sunil v srce.

»Gospa, kaj mislite o meni?!«

Njena beseda je bila odločna, silno ogorčenje in užaljenost je zvenela iz nje.

»Kaj mislim; po tem, kar se je zgodilo, si lahko mislim vse. Ničvrednica si in druge si tudi poznala.«

»Gospa!« je odločno ugovarjala Rezika.

»Dobro; recimo, da je bil res samo Maks, kdo ti more to verjeti?«

»Na to nisem mislila,« je polglasno zajecjajala.

»Vidiš; zato pa molči o vsem tem in leži spāt! Toda molči, drugače lahko povežeš in odideš!«

»Molčala bom!« je zašepetala in zdelo se mi je, da ji je poljubila roko. Zunaj na hodniku pa se je nato razlegel krik, kakor da pada.

Planili smo po koncu; teta, Magda, Maks in jaz. Magda je hitro prinesla vode, Maks jo je hotel dvigniti, toda teta ga je prehitela. Nesli so jo v posteljo; Maks se je tresel po vsem životu ter bled v obraz nervozno grizel nohte.

Pustili smo Magdo samo pri njej, na vratih se je Maks še ozrl na posteljo, kjer je ležala bleda

z roko pod glavo. Videla sem njegov pogled in vedela sem, da je vse moje kopnenje, vse moje pričakovanje zaman.

»Maks, to je tvoje delo!« je bruhnila teta, ko je zaprla vrata za seboj.

»Mama, vse se lahko popravi!« je odločno, toda nežno, s čuvstvom pripomnil Maks.

»Da, popravi — z njo pojdeš iz hiše, iz moje poštene hiše, če boš hotel!«

»Mama, tega ne boš storila!« je zagrozil in stopil naglo k njej. »Ti, tega ne boš storila!«

»Kaj naj pa storim z ničvrednico!«

»Mama, govori lepše o moji — o moji« — premišljeval je ter iskal besed, »da, o moji nevesti!«

Kako lep je bil v tem trenutku. Vzpel se je bil in dvignil roke. Njegove odločne, za moje uho tako neusmiljene besede, so padale v moje misli kot težki udarci, toda ko je stal pred teto in jo drzno meril iz oči v oči, sem čutila samo eno željo: da bi ga smela poljubiti, tako nežno, tako od srca. Ko je spustil roko ter jo skrčil v pest, sem šele videla, kako silna samozavest in odločnost mu seva z obraza.

»Nevesta?« se je porogljivo nasmejala teta. »Ničvrednica! Nevesta? Kam boš z njo?«

»Vzel jo bom!«

Teta je prasnila v smeh in ga hotela pomilovalno pogladiti po čelu. Maks pa se je otesel, silna muka se mu je zrcalila na obrazu.

»Da, vzeli! In ne zasmehuj je! Tam glej, ali misliš, da ne vem, kdo jih je prinesel, tvoje gracije!«

»Kdo?« je zmagoslavno vprašala teta.

»Svétnik Zobnik, če si pozabila!« je poudaril ter ji ostro pogledal v oči. »In vsled tega ne zasmehuj Rezike, več mi je in bližja od tebe!«

Teta je osupla strmela vanj, nato skrušeno sedla na fotelj ter zaprosila z vdanim in tresočim glasom:

»Maks, prosim te vsaj to, ne delaj naši hiši škandalov!«

(Dalje.)

Pismo z Oceana.

Dr. Vojeslav Molè.

Indijski Ocean, med potjo
od Sumatre do Ceylona.

»Ta je torej tudi še živ!« pomisliš, ko odpreš to-le pismo, in se gotovo začудиš, saj se je šest let lahko živelo brez mene in me ni nihče pogrešal, kajne?

Da, še vedno živim, in sicer prav dobro. Vozim se po morju, sedim na palubi in Ti pišem to pismo; pravzaprav bi bilo najbolje, če Ti ga lastno-ročno izročim, ko se vrnem v domovino, saj je ta način pošte dandanes brezdvomno še najsigurnejši. Tako vsaj domnevam, kajti odkar je bila zacvetela na Ruskem svoboda, ni bilo ne duha ne sluha o pošti iz domovine; kot dober rodoljub pa vendarle prav rad verjamem, da ste doma gotovo storili vse, kar je bilo mogoče, da nam sporočite o sebi

in o svojem življenju. In slišal sem celo praviti, da če ne prihaja k nam prav nobena pošta, kakor je prihajala iz vseh ostalih evropskih krajev, to še vedno ni dokaz, da ste pozabili na nas. Sicer pa zdaj, ko se vračam domov in ne rabim več pošte, ni to ravno najvažnejše vprašanje in ga lahko pustim na strani.

Vožnja je sijajna. Kamorkoli pogleda oko, vseokrog samo morje, brezbrežno, sinje, mirno in gladko kakor zrcalo, tupatam nad obzorjem beli, svetli oblaki, jadrajoči bogvekam. Pred mesecem dni sem še preživljal zadnje dneve sibirске prelesti — v snegu in mrazu, v znamenju neprestanih prevratov in vsak dan novih političnih in državnih

programov ali fraz, ki bi se vse skupaj lahko imenovala: *c'est toujours la même chose*... — danes pa jadram na severu Sumatre, in se bliža ladja izhodu v odprti Indijski Ocean. Za mano je Vladivostok s svojimi rdečimi zastavami, zavezniškimi vojaškimi oddelki, večnohladnim, neprijetnim vetrom in zamrznjenim pristaniščem, s trgovskimi špekulanti, ki znajo iz ničesar ustvarjati milijone, in s kitajskim gledališčem, dišečim po česniku; — samo še spomin so čarobni japonski otoki in nebeškolepi zaliv Nagasaki s svojimi napol papirnatimi hišami, neštetimi trgovinami, minijaturnimi vrtovi in minijaturnimi Japonkami s črnimi, bujnimi frizurami, z budhističnimi svetišči, smejočimi se pomladnimi vrtovi in prvimi letošnjimi rožami. Samo še kakor v snu vidim pred sabo strme bregove gozdnate Formose, njen južni konec, pokrit z vilami in japonsko radiotelegrafno postajo. Samo še bajka se mi zdijo prelestni Filipinski otoki in brezprimerno lepi Manilski zaliv s karantensko štacijo Mariveles, kjer bi mesto temnih Malajcev lahko živeli grški bogovi, in z otokom Corregidor — filipinsko - ameriškimi Gibraltarjem —, sanjajočim sredi morja sen večne lepote. In dnevi in noči na Južnem Kitajskem morju! Samo še neizbrisni vtisi so ostali po njih, a vse je že za mano, vse, — tudi solnčni, beli Singapore, kjer sem se nagledal večne pomladi, solnca, morja in zvezd — za celo življenje. In zdaj plovem po južnem, tropičnem morju; ogreva me tropično solnce, seštevam vtise in seštevam življenje, poslušam tupatam duhovite, večinoma pa nenavadno neduhovite pogovore, glasbene komade iz »Prodane neveste« in »Princese dolarjev«, čitam novele Amerikanca O. Henry, ki bi se menda presrečno smejal celo na svojem lastnem grobu, in razmišljam o tem, kakšna škoda je to, da ni ranjki Molière tudi pasažir našega parnika, kjer bi našel dovolj snovi za par novih nesmitnih komedij; — igram se z najmlajšimi potniki, s katerimi se mi ni treba nikoli pričkat za nazore in principe, ker je najstarejši star komaj poldrugeto leto, — no, in danes tudi pišem. Dela je torej dovolj, kakor vidiš, tako da komaj ostajam »au courant«. Zelo sem vesel, da mi ni treba gubiti časa s čitanjem časopisov, in vidim, da se sijajno živi, četudi se ne ve, kakšen nov dekret sta izdala včeraj Ljening in Trocki, kako je sinoči spal Mikado in kakšen je danes kurz angleških funtov - šterlingov (da me to zadnje tudi še doma ni nikoli ravno bogvekakozanimalo, se gotovo še spominjaš). Čas, ki bi ga sicer porabil za čitanje časopisov, izrabljam raje v to, da razmišljam o singaporskih palmah, o lilijah na Esplanadi in o temnih rožah, ki cveto v parku okoli singaporske katedrale.

Da so se mi palme, lilije in rože tako zelo dopadle, ni čuda, saj jih v Sibiriji nisem videl celih šest let. Sicer nikakor ne trdim, da nima Sibirija nič zanimivega in ne nudi nič lepega. Snega je tam toliko, da ga ima človek že eno zimo dovolj za celo življenje, in nepopisno je hrepenenje, ki se budi sredi tega brezbreznega snega v kratkih, monotonnih zimskih dneh, in kadar zahaja hladno zimsko solnce nad belimi poljanami, — hrepene-

nje, ki je zaman gnalo stotisoče nesrečnežev iz neskončnih step in jih vendar še vedno ni vseh privedlo v zaželjene kraje. Divna je step, kadar zazeleni na njej pomlad in prilete tisoči ptic s toplega juga in se igra veter od obzorja do obzorja z valovi šumeče zelene trave. Lepa je neprehodna, divja tajga, kadar jo zlati jesen in se smeje v neštetih barvah, med katerimi prevladuje pozlačen rumen ton. Carobno je Bajkalsko jezero in otožno-lepa in neskončno samotna je Mandžurija. Srce trepeče v grudih, kadar divja čez stepe zimski buran, in morda je za rafinirane okuse lepo tudi to, kako žene poleti stepni veter oblake prahu in peska pred sabo, da sploh ne moreš držati oči odprtih. Posebno originalna pa je Sibirija, kadar jo opazuje človek dolgo vrsto let dannadan izza plota ujetniškega tabora: buran je še groznejši, breze so še žalostnejše, življenje še globlje, srce še samotnejše. In še lepše bi bilo vse to, če bi človek vse to čital mojstrsko opisano v klasični knjigi. Kdor pa je vse to okusil in preživel sam, mu je gotovo veliko ljubše tropično morje, gorko, smejoče se nebo in palmov gaj na bregu, h kateremu plovejo v jutranjem bregu razpeta bela jadra. In tako seveda tudi jaz nisem prav nič žalosten, da ne morem več hoditi po lesenih hodnikih sibirskih mest, na katerih si človek zlasti zvečer — če ne sije ravno mesec — vsakih pet korakov lahko razbije nos, ali pa za vsakim voglom lahko prihaja v konflikt z diktaturo proletariata ali pa z diktaturo »restavracije«.

Kar pogrešam na morju, je morda edino velikopotezni, brezprimerni humor in satira zgodovine in usode, ki se je tam gori igrala z življenjem posameznikov in celih mas kakor Homerjeva Nauzikaa z zlato žogo ali pa — da bo primer točnejši in izrazitejši — moderni nogometaši z gumijevo kroglo. Pravijo, da življenje ni igranja. Jaz pa sem se prepričal o ravno nasprotnem. Precej krvava je sicer ta igra, in malo prepogostokrat vlada med igro grobna tišina, kadar se pokazuje med igralci blede oblike smrti, igranja je pa vendarle. Ljudje se tam igrajo države, programe, socialne in državne revolucije, samozvance, vojske — in igrajo včasih svoje vloge prav mojstrsko, dokler se edini gledavec — usoda ne naveliča, ne prekine igre in ne pomeče vseh marijonet v en koš. Vsakdo imenuje to igro drugače, za tega je zgodovina, za drugega je razvoj, za tretjega je napredek, za četrtega je Nemesis, za petega ni nič, — njeno bistvo pa ostaja vedno isto: rojstvo, kratak čas rastoče zavesti in konec, ki mu pravijo smrt. In ali ni usoda humoristična, če nam daje vse te malenkosti kot snov za globokoumna razmišljanja o titanski moči našega intelekta?

Na ladji se vsega tega prav nič ne čuti. Naš ameriški »Sheridan« reže mirno, nemoteno morsko gladino, neprestano, noč in dan, kakor da bi imela ta vožnja večno trajati. Le tupatam se prikrade bogveodkod prijateljica bolezen na krov in zbolijo ta ali drugi, ki ga moramo potem pustiti v pristaniški bolnišnici, da okreva ali pa da tam umrje. Toda kaj je to v primeri z romantično Sibirijo, kjer so umirali ljudje dannadan, a se ni

nihče zmenil za takšne drobnarije? Dostojevskij bi bil tukaj čisto nemogoč, ker ne bi odgovarjal solnčnemu slogu tropičnega morja. Čehov bi si morda prej našel par zanimivih tipov, čeravno bi se moral tudi najprej vsaj nekoliko aklimatizirati, kajti vožnja po Indijskem Oceanu ima prav malo skupnega s temno rusko carsko reakcijo in z »ЛИШНИМ ЧЕЛОВЕКОМ«. Še najboljše bi se morda počutil tukaj mladi Gogolj, — toda ta je že zdavnaj umrl. — In vendar, vendar se vozi precejšen del Rusije z nami. Marsikaj nam je tam prešlo v meso in kri, marsikaj je postalo naše, kar je bilo poprej samo rusko, — če nič drugega — teh šest let sibirskje življenjske šole, spoznanja in razumevanja.

Predvsem se vozijo z nami sibirski spomini in teh je dovolj. No, nečem Te dolgočasiti z njimi. Če bi začel pripovedovati samo gole fakte, mi itak ne bi verjel ter bi me bržkone smatral za človeka, kateremu se je v sibirskem mrazu bujno razvila domišljija in ki pripoveduje stvari, kakoršnih sploh ne more biti na svetu. Če bi Ti pri-dodal še komentarije, bi Ti še bolj majal z glavo in prilepil mojim nazorom razne etikete, katerih gotovo ne bi razumel človek, ki ne deli svoje notranjosti na odseke in pododseke, temveč jo vedno občuti kot nedeljivo celoto. Naj Ti na primer omenim le par stvari prav na kratko: v Sibiriji sem živel celo vrsto let življenje, ki pravzaprav ni bilo življenje, sem videl jako mnogo ljudi, ki sploh niso bili ljudje, in ženske, ki niso bile ženske, sem slišal nazore, ki sploh niso bili nazori, sem srečaval zdravnike, ki niso bili zdravniki, sem spoznal i Slované i Nemce, ki niso bili ne eno ne drugo, sem videl revolucionarce, ki so bili reakcionarci in narobe, in zadnje leto tudi politiko, ki sploh ni bila politika (no, to zadnje mogoče razumeš, ker se to dogaja včasih tudi pri nas, kajne?); videl sem starce, ki so bili otroci, in otroke, ki so bili onemogli starci. Videl sem tudi mnogo takšnih stvari, ki so popolnoma odgovarjale svojemu imenu: nesreča je bila nesreča, kri kri, in smrt smrt; neumnost je tudi bila neumnost in te je bilo, kakor se mi zdi, še največ. Nehote sem se moral spoprijazniti z njo, ker je že stara stvar, da se z njo ni mogoče boriti, in ker bi se bil sicer grozovito dolgočasil. Laži se tudi ni manjkalo, pa to ni nič nenavadnega, ker je laž brezdvomno bistven del podlage slehernega takozvanega socialnega in javnega življenja. Človek laže drugim in samemu sebi; in vsaj jaz se jako dobro zabavam, kadar imam opraviti s človekom, ki mi prijetno laže in misli, da mu res verjamem. In kako naiven je človek pri vsej svoji lažnivosti! Sam se laže in vendarle veruje tujim obljubam in lepim besedam. Mi smo n. pr. verjeli, da se Rusija bojuje za Slovanstvo, Irci, da se bojuje Anglija za pravice majhnih narodov, in ruski delavec in kmet sta prepričana, da je ruska sovjetska vlada res demokratska, da so vsi ravnopravni in da res vlada narod. Toda mogoče je dobro, da je tako; kajti brez laži ne bi bilo politike, ne bi bilo državnih konfliktov, ne bi bilo vojn, — veliko število ljudi bi bilo torej brez dela in kruha in ne

bi bilo takšnega nepreglednega polja za psiho-loško izučavanje človeške podlosti. Slednjič ima vendarle prav Molière: »Les affaires sont les affaires...« Radoveden sem na memoare vodivnih državnikov in vojskovodij, ki bodo izšli po tej vojni; tam se še le pokaže (v kolikor bodo seveda spomini odkritosrčni), kakšne »affaires« so sestavljale svetovno vojno.

Toda oprosti, oddaljujem se od svojega predmeta. V dolgih letih osamljenosti sem se naučil predstavljati resničnost v aforizme in paradokse. Če bi n. pr. moral par mesecev jesti samo ajdovo kašo in ob nedeljah in praznikih ječmen, kaj bi Ti delal? Tarnal? Jaz sem si i prvo i drugo vsakokrat zabelil s par paradoksi — in mi je teknilo. In ker je življenje samo pogostokrat tudi podobno nezabeljeni ajdovi kaši, si je človek lahko napravi vsaj nekoliko tečnejše s pomočjo teoretične zabele. Vedno to sicer ne pomaga, odleže pa le vsaj nekoliko.

So pa stvari, pred katerimi vsi paradoksi celega sveta nič več ne pomagajo. So stvari v Sibiriji, pred katerimi človek nehoté umolkne in ne more razumeti brezbrežne človeške zlobe in neusmiljenosti. Se spominjaš »Zapiskov iz mrtvega doma«? Se spominjaš martiriologije ruskih in poljskih najboljših duhov, ki so poginili v sibirskih rudnikih in ostrogih? Si čital »Anhelli« Slowackega? Se spominjaš Kennana? In vendar ni vse to nič v primeri s tem, kar je uzrla Sibirija tekom zadnjih šest let. Mislim, da so besede odveč, ker itak ne morejo izraziti tega, kar je bilo, in ker človek, ki tega ni videl in preživel sam, itak ne more tega razumeti. Pogoji za razumevanje bi bilo poznanje duševnega milieu-ja, ta pa je bil tako nenormalen, da nimate v Evropi prav nobenega — tertium comparationis. Misli si najmračnejšo sliko, ki bi jo naslikal Dostojevskij z barvami E. A. Poe-a, sliko, izražajočo bakhanalijo zlobe, brezsrčnosti, skrajnega egoizma, ki ga ne prikriva prav nobena krinka konvencionalnosti in pristojnosti, misli si »Triumf smrti« — ne D'Annunziov, temveč srednjeveško »Danse macabre« — in mogoče si ustvariš vsaj ozadje, ki bi Ti olajšalo razumevanje tega, kar se je godilo na njem. In če bi uzrl v bližini ujetniških taborov široka polja grobov, ki pokrivajo sibirskje stepe, bi morda uganil globino sibirskje tragedije. Že pred samimi golimi fakti se ježijo človeku lasje na glavi. V taboru Tockoje pri Ufi je umrlo tekom dveh do treh mesecev od 17.000 ujetnikov — 9000 mož; in ni čuda, da se onim, ki so preživeli ta strašni čas, svetijo oči v blaznem blesku. V Omsku je pokopano okoli 30.000 ujetnikov, v Novo-Nikolajevsku okoli 20.000, v Krasnojarsku okoli 15.000 —. Ali naj nadaljujem? Mislim, da je dovolj številk. V Tomsu sem videl risbe Rudolfa Wackerja, učenca Egger-Lienza, nenavadno nadarjenega umetnika, ki še vedno živi v lesenih, nečistih, vlažnih barakah tomskega tabora; večinoma so to sami portreti, portreti slikarja samega in njegovih tovarišev. Postavi jih v »Zapiske iz mrtvega doma«, v »Bese«, v »Idijota«, v »Brate Karamazove« in jih naslovi, kakor hočeš, Dostojevskij bi

si ne bil mogel želeli boljšega komentarija. S sabo nosim risbe in gravure H. Thume, slikarja pariške šole; izvedene so mojstrsko, veje pa iz njih takšna grozeča satira in takšna groza, kakor iz novel E. A. Poe-a ali iz mračnih vizij Przyby-szewskega. V Krasnojarsku sta ginila predsednik dunajskega »Hagenbunda«, znani grafik in slikar F. Michl in elegantni dunajski Ervin Lang. S kakšno vsebino so se napolnile fino stilizirane dekoracije prvega in lesorezi drugega! Ekspresionist Jakobovich vlaga v svoje slike in črno - bele risbe grozo, pred katero bledijo celo zadnje vizije Picassa.

Res je, vse to so ljudje, ki jim je bilo dano, da so s pomočjo svojega umetniškega talenta izrazili to, kar so preživljali, in obenem tudi premagali resničnost, toda koliko jih je bilo, katerim ni bila dana ta večno osvežujoča moč in jih je strla vsakdanja resničnost!

Ali se spominjaš medicince Pavla Zamide? Seveda si ga poznal. Zlat fant je bil to, jako nadarjen in nenavadno marljiv in dober; niti v ujetništvu, kjer so se vsled neznosnih razmer, v kakoršnih smo živeli, svobodno in nemoteno razvijale vse strasti in zlasti sovraštvo, ni imel nobenih nasprotnikov. Drage volje je vedno vsakomur pomagal in bil ves sama radost in veselje; in bilo ga je samo delo. Da se je vrnil v domovino, bi bil gotovo eden najboljših njenih sinov. Toda — se ni vrnil in se ne vrne nikdar. — Prvič je zbolel že v 1914. letu; dobil je tifus, a je ozdravel, četudi mu je gotovo ostala v organizmu kal bolezni, ki ga je mučila pozneje: tuberkuloza. — To je bilo po izbruhu ruske revolucije. Že poleti 1917. leta je začel bolehati in slabeti in ni mu pomagalo kopanje v Irlišu in ležanje na njegovih peščenih bregovih, kadar se mu je posrečilo plačati vojake, ki so nas stražili, da so nas odvedli k reki. Prišel je boljševiški prevrat, naš materialni položaj se je jako poslabšal in občutili smo »diktaturo proletariata« tudi v daljni, od sveta pozabljeni Tari, ležeči 300 vjorst severno od Omska na Irlišu, sredi step in gozdov. Bil je Silvestrov večer, in kar nas je bilo Jugoslovancev, smo ga praznovali v upanju, da je poslednji, ki ga obhajamo na sibirskih tleh. Improviziral se je v največji sobi majhen oder, igrala se je med drugim tudi Zamidova enodejanka, deklamiral se je njegov »Ahasver«. Vsem je bilo sredi sirske bede in zime veselo in dobro — vsaj ta večer. Opazoval sem Zamido; bil je vesel in zadovoljen, toda nenavadno bled in utrujen, in ko sem ga spremil v sobo, kjer je spal, se mi je zdel tako izmučen, kakor še nikdar poprej. »Ko bi se le že vse skupaj kmalu končalo!« je dejal. »Ko bi le že prišel domov! Tam se pozdravim in bom lahko nadaljeval študije...« Skušal sem ga tolažiti. »Še štiri mesece,« sem odgovoril. »Potem se raztaja Irliš in nas odvedejo parniki v Omsk, odtam pa se vrnemo po železnici v domovino. To ni več dolgo. V juniju, juliju bomo že pili cviček na Drenikovem vrhu...« — »Da, ko bi bil zdrav,« je tiho odgovoril, »toda, bojim se, da ne učakam pomladi...«

Par dni pozneje so ga odpeljali v bolnišnico, kjer se je začelo počasno umiranje. Pred odhodom je še izročil zaprto pismo prijatelju dr. J. Basaju ter prosil, naj se pismo odpre šele takrat, če se mu kaj »prigodi«; kot medicinec je seveda vedel, kaj ga čaka; a čudno: čimbolj se je slabšala bolezen, tembolj je rastlo v njem upanje in prepričanje, da ozdravi, tako močno in nepremagljivo je bilo hrepenenje po domovini, življenju in svobodi. Spominjam se dni, ko sem ga obiskoval v bolnišnici. Ležal je v majhni sobi; skozi okna je bil videti sam sneg in sredi snega par smrek in brez, večnootožna, monotonna sirska pokrajina. Kadar je le kdo mogel in smel, ga je obiskoval; obisk je sledil obisku. In nikdar ne pozabim razgovorov o domovini v oni samotni bolniški sobi. Tujina in zima je bila vsenaokrog, in smrt je trkala na vrata, fant z lepimi, velikimi, temnimi, bolestno svetlimi očmi pa je govoril vedno le o domovini, o pomladi in življenju. Postajalo mu je vedno slabše, hrepenenje pa je samo še rastlo. Govorilo se je takrat, da nas takoj spomladi, ko se raztaja led na Irlišu, odvedejo ladje do železniške proge in seveda v prvi vrsti invalide. »Da le ne bi pozabili name!« je govoril Zamida. — »Ne bojte se,« ga je tolažil zdravnik dr. Rūžička. »Vi pojdete s prvim parnikom in ste sploh prvi na vrsti.« In Zamida se mu je hvaležno nasmehnil. A ni učakal ne pomladi, ne prvega parnika.

Pošta iz domovine (ki je pozneje sploh prenehala prihajati), je dohajala že takrat jako redko in pozno, v kolikor se seveda ni izgubila med potjo. Bednemu Zamidi pa je vendarle še napravila veliko radost. Dan pred smrtjo je prišel na njegov naslov zabojček iz domovine — bilo je koncem aprila — z majhnim božičnim drevescem in svečkami, prevezanimi s svilenimi trakovi, dar matere in sester, namenjen za minuli božič. Pavel ga je bil nepopisno vesel, a še tisto noč je nastopilo mrzlično fantaziranje, med katerim je neprestano govoril s svojo materjo, in drugo jutro je umrl. — Odprli smo pismo, ki ga je bil izročil dr. Basaju; bila je njegova oporoka, poslednji izraz čiste, plemenite, nepokvarjene in močate duše, kakoršnih sem le malo videl v življenju. Na koncu pisma je stala majhna opomba: »Če je mogoče, prosim, da se mi zapoje na grobu, Gozdič je že zelen...«; če pa ni mogoče, je tudi dobro.

Ob njegovem mrtvaškem odru smo prižgali božično drevesce in nad odprtim grobom smo mu izpolnili zadnjo željo. Bil je dan, kakoršne pozna samo Sibirija, kadar se naenkrat zasmehlja toplo solnce in priveje topel veter z juga in prinese s sabo škorce in divje labode. In četudi par dni pozneje brčkone spet sneži, je ta dan vendarle pomladanski. In predpoldne takšnega dneva smo pokopali dolgo trpljenje, globoko spoznanje in kratko življenje Pavla Zamide. Tarčani so pravili, da Tara še ni videla takšnega pogreba, — četudi je stopala za krsto sama beda in nesreča in samo hrepenenje, — vojni ujetniki. Ljudje so razumeli tragiko tega izgubljenega kratkega živ-

ljenja — in še celo »rdeča milicija« je poslala časten oddelek svojih vojakov k pogrebu. Tarsko pokopališče leži nedaleč od glavne ceste, vodeče v Omsk, skrito med samimi brezami; tisti dan se je smejalo sonce nad mrtvaškim brezovim gajem, na vejah so se bili pojavili prvi škorci in med glasnim krikom radovedno gledali na nenavadno množico, ki je napolnila ta tihi kraj, in na belo krsto, ki so jo spuščali v grob. Sledilo je par govorov, par pesmi, strelna salva, in pod sibirskimi brezami je zazvenela nad odprtim grobom ena najlepših naših pesmi:

»Gozdič je že zelen,
vrtič je razcveten,
ptički pod nebom veselo pojo.
Ptičke, jaz prašam vas,
al' bo že skor' pomlad,
al' bo že skoraj zelena pomlad?«

Veter je zašumel v brezah, za hip se je skrilo sonce za oblak in tiho je zvenela pesem:

»Pomlad že prišla bo,
ko te na svet' ne bo,
te bodo d'jali v to črno zemljo...« —

Čez mesec dni bosta že dve leti od tistega dneva. Sredi Oceana sem se spomnil na oni samotni slovenski grob ob Irlišu, ki šumijo breze nad njim, in postalo mi je težko pri srcu.

Koliko je tam gori takšnih grobov! —

Danes šumi okrog mene samo nepregledno, brezbrežno južno morje, sije tropično sonce in je daleč za mano vse, kar je spojeno s Sibirijo, tudi krvavi dogodki zadnjih mesecev. Samo še spomin je reakcionarni, do absurda nesmiselni režim generalov, ki so obkrožali admirala Kolčaka in niso mogli razumeti, da rešitev Rusije ne leži v poslabšani izdaji predrevolucijskih razmer, in so ravno s tem privedli narod do tega, da se je odvrnil od njih in se iz obupa vrغل v naročje rdečega terorja; kakor da je to bilo že bogvekdaj, se spominjam krvavih, vročih božičnih dni v Irkutsku, ko so spet enkrat grmeli topovi in mitraljeze, in so pokale puške po irkutskih ulicah ter smo čakali 17 dni na irkutskem kolodvoru, preden smo med samimi oboroženimi ovirami in le počasi lahko krenili naprej proti vzhodu — v tesni, mračni, nečisti tepluški (živinskem vagonu). In samo še spomin so postali novemberski dnevi v Tomsku.

Naš polk je bil takrat v Nižnje Udinsku in bližnjih krajih, kjer je čuval železniško progo pred napadi band; jaz sem bil kot privatni docent historično-filološke fakultete tomskega vseučilišča ostal v Tomsku. Bili so to izvanredno nervozni meseci. Fronta sirske armade se je čedalje bolj pomikala proti svojemu ozadju, kar je bilo za vsakega objektivnega gledavca samo naravno in samoobsebi umevno. Ruska inteligenca je še enkrat pokazala v najjasnejši luči vso svojo nezrelost, nerazumevanje lastnega položaja, lenobo, nemarnost in zanikernost; na fronto so gnali kmete in reveže, mestna buržuazija pa je »živela« in se naslajala; razvijala se je takšna neverjetna bak-

hanalija odkrite špekulacije, v mestih so živeli gotovi krogi tako razsipno in razkošno, da si človek, ki tega ni videl sam, ne more niti predstaviti. Na armado ni mislil nihče, še najmanj pa ruski oficirji, ki jih je na tisoče »guljalo« po Omsku, Tomsku, Novo-Nikolajevsku i. dr. In vendar je bilo ruske inteligence že same dovolj, da bi bili lahko zadržali rdeči naval — seveda z orožjem v roki. Degeneracija javne in privatne moralnosti, pristojnosti, državljanske poštenosti in patriotizma je bila v polnem teku — in ruska inteligenca, ki nikdar ne misli na nevarnost, dokler je ne čuti v neposredni bližini, je znala samo še bežati. Mesta so bila polna beguncev z zapada, draginja je neverjetno rastla vsako uro, rastla je na eni strani beda, na drugi nezakrinkana požrešnost in nesramnost ljudi, ki so stali na čelu uprave in vlade in bi bili morali gledati na red, poštenost in pravičnost, a so sami delali ravno nasprotno, kakor n. pr. v Tomsku zloglasni general Matkovskij. Ljudi, ki so vse to razumeli, videli, kam to pripelje, in se jim je stiskalo srce od boleti, je bila samo peščica in niso mogli nič napraviti.

Poznal sem v Tomsku precej takšnih ljudi med profesorji naše fakultete. Bil je tam profesor M. M. Hvostov, splošni zgodovinar kazanskega vseučilišča, prof. P. G. Ljubomirov, ruski zgodovinar iz Saratova, A. A. Gvozdejev, profesor zapadno-evropejskih literatur, klasični filolog E. V. Diel, filozof S. J. Hessen, urednik ruske izdaje bivšega »Logosa«; bili so tam člani permske univerze: slavist L. Bulahovskij, izboren poznavalec slovenskih narečij, bizantinolog N. Dijakonov, profesor ruske literature in fin ruski pesnik J. N. Vjerhovskij, hispanist B. A. Krzewski i. dr. — In spominjam se večera, prirejenega v novembru ob priliki druge obletnice tomske historično-filološke fakultete. V majhni dvorani »Poljskega doma« so se zbrali profesorji, študenti in študentke. Govor se je vrstil za govorom, sledile so pevske točke in deklamacije, — profesor Vjerhovskij je čital tudi ruske prevode par mojih pesmi, — in vendar ni bilo radosti, ni bilo veselja na tem večeru, sleheren smeh se mi je zdel prisiljen. Ljudje so govorili glasno in so se smejali, kakor da hočejo pozabiti na resničnost, ki stoji tam zunaj na ulici in čaka in čaka in preži na svoje žrtve.

»Vojeslav Mihajlovič,« se je nagnil naenkrat k meni lektor angleškega jezika. »Ali nimate nobenih novih poročil? Kakšen je danes položaj?«

»Ne vem,« sem odgovoril. »Da je Omsk padel, gotovo že veste. Fronte ni več. Kdaj zavzamejo boljševiki tudi Tomsk, je samo še vprašanje par tednov.«

»A Čehi?«

»Čehi potujejo na vzhod, da se odpeljejo domov.«

»In vi?«

»Jaz? Odhajam čez dva tri dni k polku v Nižnje Udinsk in potem v Irkutsk in — če mi bo sreča mila, — še dalje do Vladivostoka in čez morje domov.«

Profesor Vjerhovskij, ki je poslušal najin razgovor, je vzdihnil:

»Srečni vi! Vi ste bližje svoje domovine nego mi, čeprav živimo na lastnih tleh. Kje je Rusija? Tukaj je ni. Na zapadu tudi ne. Kroginkrog sama zaslepljenost, in kri in smrt...« —

Ko smo zapustili poslopje, so bile ulice mrtve in prazne. Le koraki vojaških patrolj so motili tišino.

»Še par tednov,« sem pomislil. »In po tom-skih ulicah bo spet enkrat tekla ruska kri — brez smisla, brez potrebe, tujcem v uteho...« —

Štirje meseci so minuli od tistega večera. In

sredi morja se mnogokrat spominjam svojih znan-
cev in prijateljev in se bojim misliti na to, kakšna
usoda jih je dohitela...

Teh šest sibirskih let se mi zdi včasih kakor
mračen, nepopisno težek sen, iz katerega sem se
prebudil šele takrat, ko me je obdajalo krogin-
krog morje in solnce in sem uzrl smejočo se ja-
ponsko pomlad. In sredi daljnega južnega morja
čakam s hrepenenjem na dan, ko ugledam staro
in vendar novo, svobodno domovino in njeno raz-
cveteno pomlad...

Dante Alighieri: La Divina Commedia.

Prevel in razložil J. D.

Drugi del: Vice.

Spev XXXII.

Dante željno motri Beatrico. Ves zemeljski raj z vso
svečano procesijo vred ne biva več zanj: tako prekaša
Beatrice s svojo lepoto vse zemske in nebeške stvari. Za-
to ga božje čednosti opominjajo. (Vv. 1—12.) — Ko začne vsled
tega opomina paziti na to, kaj se godi okrog njega, vidi, kako
je vsa povorka — s svečniki, starci... — krenila nazaj proti
solncu, t. j. proti vzhodu. Tudi on sledi, ob desni strani Vozá,
in z njim korakata Matelda (posvečujoča milost) ter Stacij.
(»Ne da bi dlake puh odrli z ojesom«, v. 27, pomeni: Cerkev,
ki jo vodi Jezus, ne krene niti za dlako s prave poti.) (Vv. 13
do 33.) — Prehodivši morda kake tri streljaje poti, vidi Dante,
da je Beatrice stopila z Vozá. Prišli so zdaj do drevesa spo-
znanka dobrega in hudega. Drevó je popolnoma golo in suho.
(Danteju pomeni to drevo rimsko cesarstvo, in sicer od Avgu-
sta pa vse do Hohenstafovcev.) Vsa povorka obkoli drevó
ter jame tožiti Adama in njegov greh, slaviti pa Orla-leva
(Krista, Boga-človeka), ker ni hotel okusiti od tega drevesa,
t. j. od svetne oblasti, ko mu jo je satan med ono izkušnjo v
puščavi ponujal. Pač pa Orel-lev priveže mistični Voz (t. j.
svojo Cerkev) k drevesu, in glej, drevó ozeleni. (Vv. 34—63.)
— V tem Dante zaspi. (To spanje naj pomeni blaženost ljudi
tam, kjer sta Cerkev in država v miru združeni.) Prebudi ga
neki svit in klic: »Vstani!« Kakor apostoli na gori Tabor,
takó se prebudi naš pesnik in vidi, da poleg njega stoji od
vse divne prikazni samó še Matelda. (Vv. 64—84.) — »Kje je
Beatrice?« vprašuje Dante, zbudi se iz sna, Matelda mu
odgovori: »Poglej, pod drevesom je, na korenini drevesa
sedi, sedem nimf jo obdaja. Ostala povorka se vrača v nebó.«
V teh verzih (85—99) je izražen Dantejev ideal: Korenina
drevesa (države) je Rim, in tu sedi cerkvena oblast, v senci
(v varstvu) države. — Verzi 100—108 vsebujejo Dantejevo
poslanstvo na zemlji: Ker bo kmalu kraljeval s Kristusom v
raju, je vreden in sposoben, da svari in opominja svet, ki tiči
ves v grehih; naj torej vse, kar bo sedaj v prikazni videl,
zapiše v hasek ljudi. Zato pesnik pozorno gleda v Voz. —
Najprej vidi (109—117), kakó se orel z drevesa vrže na
Voz, ki se ves zamaje: rimski cesarji, od Nerona do Diokle-
cijana so neusmiljeno preganjali Cerkev in s tem slabili tudi
državo. — Nato vidi pesnik lisico, ki jo pa Beatrice od-

podí: to so prve herezije, zlasti gnosticizem in arianizem.
(Vv. 118—123.) — Dalje vidi, kakó se orel drugič spusti
skozi veje drevesa v Voz, a zdaj ne, da bi ga rušil, temveč
vsega pokrije s svojim perjem in puhom: s tem Dante misli
rimske cesarje od Konstantina dalje, ki so Cerkvi dajali pri-
vilegije, zlasti meri na Konstantinovo darilo. (Vv. 124—129.)
— Odprè se zemlja in iz nje prileze z m a j, ki s svojim
repom predrè dno Voza in en del dna odnese s seboj: po eni
razlagi mohamedovstvo, po drugi cerkveni razkol. (Vv. 130
do 141.) — Iz Vozá z razbitim dnom in pokritega s puhom in
perjem, požene s e d e m g l a v, t. j. v Cerkvi je zavladalo
sedem poglavitnih grehov, in sicer Napuh, Jeza, Lakomnost
s po dvema rogovoma, ker so ti grehi naperjeni i proti Bogu
i proti bližnjemu; ostali štirje grehi: Nevoščljivost, Nečistost,
Lenoba in Požrešnost pa so naperjeni le proti bližnjemu, zato
imajo po en rog. Vseh rogov je deset, v opomin, da se je v
tej dobi grešilo zoper vseh 10 božjih zapovedi. (Vv. 142 do
147.) — Končno zagleda pesnik na Vozu b l o d n i c o, ne-
sramno gledajočo, poljubljačo se z Velikanom, a časih koke-
tujočo tudi s pesnikom: pesnik misli tu rimsko kurijo, po-
sebnost za Bonifacija VIII. in Klementa V., Velikan so fran-
coski kralji, posebno Filip Krasni, ki je držal Cerkev v svojih
kleščah in jo stiskal, če je gledala drugam po pomoč, končno
pa jo je odpeljal v sužnost, v Avignon. (Vv. 142—160.)

Tak moji so pogledi v njo se uprli,
želeč desetih let utéšit žejo,
da drugi čuti vsi so mi zamrli;

- 4 imel dveh sten sem z desne, leve mejo,
ves slep za vse, ker njen smehlaj me sveti
je omrežil bolj ko kdaj, z močjo silnéjo;
- 7 v tem siloma sem moral se ozreti
na levo, k žen božanstvenih trojici,
njih čuvši vzklik: »Ne smel bi tak strmeti!«
- 10 Bleščavost, ki zagradi nam zenici,
če v óči solnce baš nam je palilo,
mi vzela vid za hip je, ko v temnici.
- 13 Ko spet se okó je s pašo okrepilo,
a pičlo (»pičlo« dem, ker baš vgrabila
mi sila pašo je bilà obilo),